

פרשות ניצבים וילך

הפרשה במבט רחב

הרב יואב אוריאל

קומות חדשות של ברית המצוות

החל מפרשת כי תבוא החל משה לפרוס את הברית שנכרתת עם ישראל בסוף התורה. ברית זו נפרסת גם בפרשיות ניצבים וילך והאזינו. בפרשת כי תבוא נפרס מבט רחב ומפורט על החיוב של ישראל במצוות ה', ועל הברכה והקללה הנובעות מכך. מהו אם כן, השלב הבא בברית שמתחדש בתחילת פרשת ניצבים?

בפסוקים אלו משה מעצים בשם ה' את הברית עד בשלוש קומות נוספות: א. הדורות הבאים ב. האנשים הפרטיים. ג. הערבות ההדדית.

א. הדורות הבאים

הקומה הראשונה המתחדשת בברית נוגעת לציר הזמן: הברית אינה עם דור ההווה, אלא היא נצחית.

בתחילת הפרשה מביט משה על כל אנשי ישראל העומדים מולו, ומגדיר: הברית מוטבעת מעתה והלאה גם על אלו שיוולדו בעתיד (יגיד): "ולא אתכם לבדכם אנכי כרת את הברית הזאת ואת האלה הזאת. כי את אשר ישנו פה עמנו עמדת היום לפני ה' אלהינו ואת אשר איננו פה עמנו היום". בכך הברית מקבלת משמעות חדשה לגמרי בתור ברית נצחית של עם. הברית אינה רק מול העומדים לפני משה, אלא מוטבעת בנפש הלאומית עצמה.

בעקבות כך מבאר משה כי הסכנה של לימוד מהגויים איננה רק סכנה ישירה כפי שהתבאר עד כה בחומש, אלא זו סכנה לדורות. הוא משתמש במשל של שורש שנפגם, ועתיד להוביל לפירות באושים (טו): "כי אתם ידעתם את אשר ישבנו בארץ מצרים ואת אשר עברנו בקרב הגוים אשר עברתם... פן יש בכם איש או אשה או משפחה או

שבט אשר לבבו פנה היום מעם ה' אלהינו ללכת לעבד את אלהי הגוים ההם פן יש בכם שרש פרה ראש ולענה". השימוש בשורש כמשל מדגיש את הקלקול העתידי שעלול לצמוח, יותר מאשר את ההווה. ואכן משה מתאר כי הקללות שפורטו בפרשה הקודמת יעמדו לדורות עד שהדור האחרון ילמד מהן לקח (כא): "ואמר הדור האחרון בניכם אשר יקומו מאחריכם". המבט על דורות הבנים העתידיים ממשיך גם בפסוקים הבאים. משה חותם עם מוסר ההשכל המעשי מן הקללות: "הנסתרת לה' אלהינו והנגלת לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת".

ב. הקללה המפורטת ליחידים ולשבטים

הקומה השנייה של הברית נוגעת להיקפים של בני ישראל עליהם היא חלה: היא אינה נוגעת רק לכלל העם, אלא לכל אחד ואחד.

כפי שהברית שולחת זרועות אל הדורות העתידיים, כן היא מתרחבת ומופנה לא רק לאומה בכללה, אלא אף לתאים הפרטיים של העם (יז): "פן יש בכם איש או אשה או משפחה או שבט... והבדילו ה' לרעה מכל שבטי ישראל". הראב"ע (יח) כותב כאן כי משה מזהיר כאן מפני מי מן האומה שיבחר ללכת בשרירות ליבו תוך כדי שהוא חושב שצדקת הרבים תציל אותו: "שלום יהיה לי אף על פי שאלך בשרירות לבי, כי בצדקת הצדיקים אחיה, כי הם רבים, ואני יחיד חוטא, על כן כתוב אחריו לא יאבה ה' סלוח לו (יט), כי אז, והטעם - מיד יכרת".

הרש"ר הירש מבהיר את הצורך בברית שתופנה אל היחידים: "פסוקים טו-כ באים למנוע את הטעות, כאילו הודעות הברכות והקללות נותנות את דעתן רק לבגידת האומה, ואילו היחיד יכול לכתוב כתב שחרור לעצמו כדי לחיות בניגוד לתורה, ובלבד שהכלל שומר על נאמנותו לה' ותורתו. היה צורך לתת את הדעת לטעות מסוכנת זו לאור

את כל דברי התורה הזאת". הערבות ההדדית מלמדת באיזו עוצמה מוטלת הברית על כל אחת מן היחידות הפרטיות שבעם – כל אחד עלול לגרום בחטאו לצרות וגלות של האומה בכללה.

האור החיים כותב כי את הפסוק הזה לא אומר רק משה, אלא עם ישראל כולו עמד ואמר אותו מול משה. בפסוק זה ישראל מקבלים עליהם אחריות לאכוף את שמירת המצוות. בולט מאד כיצד יש כעין שותפות בין הקב"ה ובין ישראל: שניהם מתחלקים באכיפת יישום התורה – הנסתר באחריות הקב"ה, והנגלות הם באחריות ישראל.

ובנקודה זו אנו פוגשים את שיא ההתפתחות שחלה בברית בפרשת ניצבים. בפרשת כי תבוא ישראל היו הכתובת של הברית בלבד – משה בעצם הודיע להם אלו תוצאות תיגרמנה מכל דרך – עשיית המצוות או אי עשייתן. אך בפרשת ניצבים ישראל הופכים להיות לא רק מצווים ומוזוהרים על התורה, אלא הם הופכים להיות אחד מן ה'בעלים' של התורה, כלומר הם עברו צד בברית אל הצד של הקב"ה. ישראל הפכו להיות האחראים על קיום התורה ביחד עם הקב"ה.

זכרנו לחיים

מילת הלב

חלק ניכר מפרשת ניצבים עוסק במעלת התשובה, ואחד הפסוקים המרגשים ביותר בפרשה הוא: "ומל ה' אלהיך את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך למען חייך". על הגשמת פסוק זה אנו מתפללים גם בתפילות הימים הנוראים, "מול את לבבנו". קשה להגיע למדרגת אהבת ה'. לאדם ישנה "ערלת הלב", כיסוי של אנוכיות שאוטם את הלב מלראות ולאהוב את הסובב אותו. אנחנו מתפללים בכל כוחנו ומייחלים לברית מילה כוללת: "ומל ה' אלהיך את לבבך", מילת הלב. מהפכה אמיתית שבה אהבת ה', ללא שום חשבונות אנוכיים, תהיה מרכז חיינו: "לאהבה את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך". אך בסופו של פסוק זה מופיעות שתי מילים נוספות הנראות כסותרות לחלוטין את מגמתו – "למען חייך". אם מטרת אהבת ה' היא "למען חייך", אז כבר אינה אהבה. הרי מי שפועל למען חייו שלו, מבטא בכך את

דברי פרק כז שנאמרו בפרוס התקופה שכלל העם ייפרד בה לפרטים המתיישבים בארץ כיחידים, ולצורך אותה תקופה הרי הוא מבטא את העריבות ההדדית של כל ישראל להקמת התורה ולקיום מצוותיה. בהתאם לעקרונות הזה לא מילא היחיד את תפקידו אם היה נאמן לחובתו רק בחיי היחיד, אך לא פעל ככל יכולתו למען קיום התורה בחוג הרחב של הציבור. על פי זה כבר פירשנו את משמעות הברכות והקללות האמורות בפרק כח. הללו, ובייחוד הקללות, מביאות לתודעת היחיד שעתידי הוא להיות שותף לסבל אם יצפה מתוך אדישות בבגידת הכלל ובחורבן הכלל שיבוא בעקבותיה. משום כך היה מקום לחשוש שיטעו בהבנת העריבות ההדדית על ידי שיעברו לקיצוניות השניה, והיחיד יהיה סבור שיצא ידי חובתו אם השתתף בפעילות למען קיום התורה כמשימת הכלל, אך הפקיע את חיי היחיד שלו משלטונה של תורת ה'; שכן חלקו בברכת הכלל כבר מובטח לו, אפילו חיי היחיד שלו לא יוכלו לשאת את מבט עינו הבוחנת של ה'. פסוקים טו-כ באים לשלול את האשלייה המסוכנת הזאת".

והנה לפלא הוא שלמרות שבחטא ההתייחסות היא לשבטים או למשפחות הבודדות, הקללות שיבואו כתוצאה מחטא זה מזכירות מאד את עונשי האומה בכללה (כא): "וראו את מכות הארץ ההוא ואת תחלואיה... ואמרו כל הגוים על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת... ויחר אף ה' בארץ ההוא... ויתשם ה' מעל אדמתם באף ובחמה ובקצף גדול וישלכם אל ארץ אחרת כיום הזה". מתגלה כאן עוצמת הברית המוטלת על כל אחד ועל כל שבט: תוצאת חטאם תושלך עליהם בכובד של גלות שזהו עונש האמור בדרך כלל לאומה בכללה. ואכן קודם לפסוקים שהבאנו התורה קובעת במפורש כי לאותו השבט החוטא תגענה כל הצרות האמורות לאומה בכללה – "לא יאבה ה' סלח לו כי אז יעשן אף ה' וקנאתו באיש ההוא ורצצה בו כל האלה הפתובה בספר הזה ומחה ה' את שמו מתחת השמים".

ג. הערבות ההדדית

הקומה השלישית של הברית נוגעת לעוצמת החיוב של כל אחד מאיתנו בברית זו: כולנו ערבים אחד לשני ועל כולנו מוטל לדאוג לוודא את הליכת העם בדרך ה'.

לאחר שתי ההתפרטויות של הברית – לדורות הבאים וליחידים, מגיע החידוש הגדול של הערבות ההדדית: "הנסתרת לה' אלהינו והנגלת לנו ולבנינו עד עולם לעשות

בְּדַרְכָּיו וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְחַיִּית וְרַבִּית" "וחיית" הוא לא שכר על שמירת המצוות, שמירת המצוות היא היא החיים. לאור הבנה זו, נחזור אל תחילת הפרשה: "וּמַל ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת לִבְבְּךָ וְאֶת לִבְבֶּךָ לְאַהֲבָה אֶת ה'..." לְמַעַן תִּיָּיךְ" – כדי שתרגישו את אהבת ה'. הנצי"ב מבהיר שאמירה זו מופיעה דווקא כאן, בסוף התורה, על סף הכניסה לארץ, מפני שמילת הלב אפשרית רק בה. בחו"ל, גם מי שמתאמץ לא יכול להגיע לאהבת ה' ודבקות בו. רק בארץ ישראל האהבה יכולה להיות בשלמות.

האהבה כפי הנתונה

אהבה נמוכה, חיים במובן הנמוך, מוגדרים על פי מה שהאדם מקבל. אך הקב"ה מסביר לנו שלהפך, ככל ש"תשוב ושמעת בקול ה'", ככל שתפעל, כך תקבל יותר. אם תחפש לקבל, תמצא את עצמך משוטט "בְּשָׂמִים" ו"מַעֲבָר לִיָּם". עליך להבין שהאהבה תלויה בנתינה ובהשקעה שלך, "כִּי קְרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מֵאֵד בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ". כשאנחנו מבקשים "זכרנו לחיים", אין לנו מבקשים בקשות גשמיות – "כי ביום הזה אין לנו שואלים צורכי הגוף כלל". על פי הסברו של הנצי"ב, אנחנו מבקשים להיות אוהבי ה'. השבח הגדול ביותר לה' יתברך הוא שאנחנו רוצים להיות דבוקים בו באהבה מוחלטת, "בהיותנו בוחרים בחיים, מתדבקים בנפש באהבת החיים". זו הסיבה שתפילה זו של בקשת החיים מופיעה בברכת 'מגן אברהם', אברהם אוהבו של הקב"ה, האיש שהיה כל כולו קודש לעבודת ה'.

מבט על ההפטרה

הרב מנחם שחור

פורה דרכתי לבדי

על הנקם האלוקי כבסיס להתעלות העולם

פורה דרכתי לבדי

בהפטרת "כי תצא" עסקנו ביכולת להעלות ולרומם נטיות לאומיות טבעיות אצל העמים ולהזין בהם לאומיות של קודש. בהפטרת כי תבוא תארנו כיצד לאומיות הקודש של ישראל תחיה ותאיר לגויים אשר ילכו לאורה. בהפטרתינו, אנו לומדים על הנהגה אחרת, הנהגת הנקם והכליון:

אהבת עצמו ולא את אהבת ה'. המילה "חיים" חוזרת על עצמה שוב ושוב בהמשך הפרשה: "הַעֲדֹתֶי בְּכֶם הַיּוֹם אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ הַחַיִּים וְהַמּוֹת נִתְּנִי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וּבְחֵרֶת בְּחַיִּים לְמַעַן תַּחֲיֶה אֹתָהּ וְזָרַעְךָ". אלא שמשפט זה לכאורה אינו הגיוני – לא בוחרים בחיים כדי לחיות, אנו חיים כדי לממש את מטרותינו בחיים. קושי זה, שאינו מאפשר להבין את המילה "חיים" כאן במשמעותה הרגילה, מחייב פירוש נוסף למילה זו.

ספר החיים

אנו נמצאים בימים הנוראים. הגמרא (ראש השנה טז ע"ב) אומרת: "אמר ר' יוחנן שלשה ספרים נפתחין בראש השנה אחד של רשעים גמורין ואחד של צדיקים גמורין ואחד של בינוניים צדיקים גמורין ונחתמין לאלתר לחיים". גם כאן, לא ניתן להבין את המושג "חיים" כפשוטם. גדולי עולם, צדיקים וטהורים, שבודאי נחתמו לאלתר "לחיים", בסופו של דבר הלכו לעולמם. התוספות (שם) עונים על כך: "חיים – כלומר לחיי העולם הבא". לדעת הנצי"ב בפירושו לתורה, יש למצוא את פירושו הנכון של המושג 'חיים' בפסוקי פרשת בראשית המדברים על בריאת האדם: "וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נְשֵׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה" (בראשית ב, ז). כל המפרשים התקשו בפסוק הזה העושה שימוש כפול במושג חיים. מהי 'נשמת חיים' ומהי 'נפש חיה'? הנצי"ב מבאר שלמילה 'חיים' יש שתי משמעויות בעברית – המובן הרגיל הוא של חיים ביולוגיים, והמובן השני הוא שלמות. כאשר מכה מחלימה, אומרים שהיא חייתה, חזרה לשלמותה. שלמות האדם היא בהוצאה לפועל את מדרגת האדם שבו, השכל האנושי. אדם שאינו מיישם ומבטא את מדרגתו השכלית הוא אמנם חי ביולוגית, אך איננו חי את חייו בשלמות. לאור זאת, אדם מישראל, ששלמותו היא להדבק בתכנים עליונים, לא נקרא חי עד שישלים את מעלתו. "וְצִדִּיק בְּאַמְנֹתוֹ יַחֲיֶה" (חבקוק ב, ד).

התורה ואהבת ה' הן חיי אהבה

"תלמיד שגלה לעיר מקלט מגלין רבו עמו שנאמר 'וחי', עשה לו כדי שיחיה וחיי בעלי חכמה ומבקשיה בלא תלמוד תורה כמיתה חשובין. וכן הרב שגלה מגלין ישיבתו עמו". (הלכות רוצח ושמירת נפש ז, א) "רָאָה נִתְּנִי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב וְאֶת הַמּוֹת וְאֶת הָרָע". החיים הם הדביקות הנובעת מאהבת ה'. כשאדם אינו מגיע לאהבת ה', הוא בן תמותה. "לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ לְלַכֵּת

מִדְּוַע אֲדָם לְלִבּוֹשָׁךְ וּבְגָדֶיךָ כְּדָרְךָ בְּגָת: פּוֹרְהוּ דְרַכְתִּי לְבִדִּי
וּמַעֲמִים אֵינְךָ אִישׁ אֲתִי וְאַדְרַכְכֶם בְּאִפִּי וְאַרְמָסֶם בְּחַמְתִּי וְיָז
נֶצְחָם עַל-בְּגָדִי וְכָל-מַלְבוּשֵׁי אֲגָלָתִי: כִּי יוֹם נִקְּם בְּלִבִּי
וְשָׁנַת גְּאוּלִי בָּאָה:

(ישעיהו פרק סג פסוק ב - ה)

תיאור זה מקורו כבר בשירת האזינו:

אִם-שָׁנוּתִי בְּרַק חֲרָבִי וְתֹאמְרוּ בְּמִשְׁפַּט יָדַי אֲשִׁיב נֶקֶם לְצַרִּי
וְלִמְשַׁנְאֵי אֲשִׁלֵּם: אֲשַׁקֵּר חֲצִי מַדָּם וְחֲרָבִי תֹאכַל בְּשָׂר
מִדָּם חָלָל וְשִׁבְיָה מְרֹאֵשׁ פְּרַעוֹת אוֹיֵב: הֲרִינֵנו גּוֹיִם עִמּוֹ כִּי
דָם-עֲבָדְיוֹ יִקְוֶם וְנִקְּם יִשְׁיֵב לְצַרִּיו וְכִפֵּר אֲדַמְתּוֹ עִמּוֹ: פ

(דברים פרשת האזינו פרק לב פסוק מא - מד)

לא כל הגויים יזכו ללכת לאורה של כנסת ישראל. ויהיו
כאלו אשר תיקונם הוא כליונם ונקמתם.

הנבואה משתמשת בדימוי מיוחד, הקב"ה מגיע בלבוש
אדום, מדמם של אומות העולם. דימוי זה מכוון אותנו
לערך העצמי בנקמה ובכליון. לא רק סילוק מפריע יש
כאן אלא התעטרות ב"דמם" וב"נצחם" של אומות העולם.
משל הדריכה בגת מחדד עוד יותר את הנקודה הזו.
הדורך בגת לוקח את הענבים הגולמיים ומעלה אותם
לדרגת יין. נראה, שבנקם באומות העולם, ישנה התעלות
מהותית של העולם, המהווה ממש "לבוש", כביכול,
להנהגה האלוקית.

אשור ומצרים כמשל

הנבואה עסוקה רבות בהתעלות אומות העולם. דוגמא
בולטת לכך היא הנבואות על מצרים ואשור בספר
ישעיהו. נבואות המכוונות את המעצמות העתיקות אל
תיקונן וקריאתן בשם ד':

בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה מִזְבַּח לִיקִיָּק בְּתוֹךְ אֶרֶץ מִצְרַיִם וּמִצְרָיִם
אֲצִל-גְּבוּלָה לִיקִיָּק... וְנִדְּעָ יִקְוֶק לְמִצְרַיִם וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם
אֶת-יִקְוֶק בַּיּוֹם הַהוּא וְעָבְדוּ זָבַח וּמִנְחָה וְנִדְרוֹ עֲדָר לִיקִיָּק
וְשָׁלְמוּ... בַּיּוֹם הַהוּא תִהְיֶה מְסֵלָה מִמִּצְרַיִם אֲשׁוּרָה וּבְאֵ-
אֲשׁוּר בְּמִצְרַיִם וּמִצְרַיִם בְּאֲשׁוּר וְעָבְדוּ מִצְרַיִם אֶת-אֲשׁוּר:
ס בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל שְׁלִישִׁיָּה לְמִצְרַיִם וּלְאֲשׁוּר
בְּרַכָּה בְּקֶרֶב הָאֶרֶץ: אֲשֶׁר בְּרַכּוּ יִקְוֶק צְבָאוֹת לֵאמֹר בְּרוּךְ
עַמִּי מִצְרַיִם וּמַעֲשֵׂה יְדֵי-אֲשׁוּר וְנַחֲלָתִי יִשְׂרָאֵל: ס

(ישעיהו פרק יט פסוק יט - כה)

חז"ל עסקו בבחינת הישום של הנבואות הללו. ר' מאיר
מזהה אותם עם תהליך תיקון המתרחש כתוצאה מהנס
המשיחי של חזקיהו:

לאחר מפלתו של סנחריב, יצא חזקיהו ומצא בני מלכים
שהיו יושבין בקרונות של זהב, הדירן שלא לעבוד עבודת
כוכבים, שנאמר: ביום ההוא יהיו חמש ערים בארץ
מצרים מדברות שפת כנען

(תלמוד בבלי מסכת מנחות דף קט עמוד ב)

ר' יהודה מצרף לתהליך גם את המתרחש בבית חוניו,
בתקופת שלטון יוון במצרים:

הלך לאלכסנדריא של מצרים ובנה שם מזבח והעלה
עליו לשם שמים, שנאמר: (והיה) ביום ההוא יהיה מזבח
לה' בתוך ארץ מצרים ומצבה אצל גבולה לה'

(תלמוד בבלי מסכת מנחות דף קט עמוד ב)

שני התהליכים היו חלקיים וזמניים. לגבי התהליך
הראשון כבר מסכם רב יוסף בסוגיא שם, שהוא עתיד
להחריב בגלל חלקיותו, כמו שרמוז בפרשיה עצמה "עיר
ההרס יאמר לאחת". חלקיותו של התהליך בבית חוניו
באה לידי ביטוי בהדרה של הכהנים שמשותפים בו מן
העבודה במקדש האמיתי בירושלים.

אכן, בשלבים מאוחרים יותר מסכמת הנבואה את
חורבנם של מצרים ואשור במילים קשות ונוקבות:

וְהַיּוֹם הַהוּא לֹא-אֲדַנְי יִקְוֶק צְבָאוֹת יוֹם נִקְמָה לְהִנָּקֶם מִצְרַיִם
וְאֲכָלָה חֲרָבִי וְשִׁבְעָה וְרוֹתָה מִדָּמָם... לְבֹא נְבוּכַדְרֶאצַּר
מֶלֶךְ בָּבֶל לְהַפֹּת אֶת-אֶרֶץ מִצְרַיִם:

(ירמיהו פרק מו פסוק י, ג)

מזבח לד' בארץ מצרים מופיע כאן בהקשר חדש. מצרים
אינם המקריבים בו, הם הקורבן עצמו.

הרב זצ"ל, מבאר שכשלונם של תהליכי התיקון של אשור
ומצרים, מובלים אותם לתיקון עמוק ופנימי יותר. תיקון
של פשיטה מוחלטת של הזהות הראשונה והופעתה של
הנקודה הטובה הפנימית בתוך ישראל:

רזי הרזים של עת לעשות לדי הפרו תורתך, חיצוק לבן
של רשעים ונעילת דלתי תשובה מהם, זהו עומק החסד,
המיית הרחמים העליונים מעל כל גבול. אבל כמה רע

ומר הוא צער גלגול יצירה זה, איבוד כל התכנית הקדמונית והתחדשות האופי בפנים חדשות, אפר תחת כפות רגלי צדיקים, ומדרס לכל היקום, וממעמקים תהומיים הללו, עולם חדש מתכונן, אפס המץ, ברוך עמי מצרים ומעשה ידי אשור, מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק.

(אורות הקודש ג, צו)

המילים המתייחסות בפשטן של דברי הנבואה לתיקון לאומי של אשור ומצריים יופיעו בסופו של דבר בהתגלות תכניהם הפנימיים של העמים לאחר פשיטת צורתם, מבני בניו של המן לימדו תורה בבני ברק. מעתה מקביל הדבר ממש לדם הקורבנות, בו הקורבן פושט את צורתו הראשונה וכוחות חייו עולים על המזבח. מבוארת גם ההקבלה ליקב, הפושט את צורתם של הענבים ומעלה אותם אל דרגת יין.

בגדי ישע ומעיל צדקה

ההפטרה פותחת בבגדי הישע ומעיל הצדקה אותם מלביש הקב"ה לכנסת ישראל:

שׁוֹשׁ אֶשְׁיֵשׁ בִּיקְנוֹק תִּגְלַל נְפִשִׁי בְּאַלְהֵי כְּנִי הַלְבִּישְׁנִי בְּבָגְדֵי יִשְׁעַי מְעִיל צְדָקָה יַעֲטֵנִי כְּחַתְנִי יִכְתֹּב פָּאֵר וְכִפְלָה תַעֲדָה כְּלִיָּהּ:

(ישעיהו פרק סא פסוק י - יא)

באופן מפתיע, המילים הללו, הן הן המוזכרות בלבישת הבגדים האדומים מדמם של אומות העולם:

מִיֵּצְהוּ בָּא מֵאֲדוּם חֲמוּץ בְּגָדִים מְבַצְרָה זֶה הַדָּוָר בְּלִבוֹשׁוֹ צֵעָה בְּרֶב כַּחוֹ אֲנִי מְדַבֵּר בְּצְדָקָה רַב לְהוֹשִׁיעַ:

(ישעיהו פרק סג פסוק א, א)

הדברים מתאימים למתבאר לעיל. תהליך כליונם של אומות העולם בכח הצדקה והישע האלוקיים, הולכים ומתווספים בפנימיותה של כנסת ישראל כבגדי ישע ומעיל צדקה.

עניין דומה ניתן ללמוד מקורבן השעירים ביום הכיפורים. מבחינה הלכתית שני הקורבנות קורבן אחד הם המחולק לשני חלקים, הפועלים יחדיו את פעולתם. לזיכוכ ישראל ורוממותם. בגד השני האדום, הוא הוא הופך לבן.

שלוש טעויות טעה שר של אדום

הגמרא במסכת מכות מתעכבת על בצרה, העיר בה יתבצע הנקם בגויים ועל דמיון שמה לבצר, אחת מערי המקלט:

מִיֵּצְהוּ בָּא מֵאֲדוּם חֲמוּץ בְּגָדִים מְבַצְרָה

(ישעיהו פרק סג פסוק א)

אמר ריש לקיש: שלש טעויות עתיד שרו של רומי לטעות, דכתיב: מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה, טועה - שאינה קולטת אלא בצר, והוא גולה לבצרה; טועה - שאינה קולטת אלא שוגג, והוא מזיד היה; טועה - שאינה קולטת אלא אדם, והוא מלאך הוא

(תלמוד בבלי מסכת מכות דף יב עמוד א)

נראה שהגמרא עומדת על יסוד מהותי בהבדל בין ישראל לאומות העולם. הקמת לאום כרוכה באלימות ובשפך דם. מטבע הדברים אינם יכולים להשמר תמיד בצורה נקיה. אך בעוד שבישראל הטעות נמצאת כטעות הנובעת ממגבלות האנושיות, משהו חיצוני לשאיפה הלאומית, וגולה לערי מקלט צדדיות. אצל אדום הרוע של שפך הדם שייך לשר האומה, לתוכן הפנימי של האומה. והוא שוכן בעיר הבירה של האומה כחלק מהותי מהותה.

יש בנותן עניין להזכיר שבפתיחת מלכות שלמה והקמת המקדש, מתבצע בירור מול שר הצבא של ישראל, לניקוי כל מגמות חיצוניות שהשתרבבו בשפך הדם בהקמת המלוכה:

וְהִסְרִיתָו דְּמֵי חַנּוּם... מְעַלִּי וּמְעַל בֵּית אָבִי: ...וְלִדְוֹד וְלִזְרָעוֹ וּלְבֵיתוֹ וְלִכְסָאֵי יְהוָה שְׁלוֹם עַד-עוֹלָם מֵעַם יִקְנֹק:

(מלכים א פרק ב פסוק לא - לג, לא-לג)

אהבו את ד' כל חסידיו אמונים נוצר

בזמירות שבת אנו מזכירים את פסוקי ההפטרה ואת הסוגיא במכות עליהם:

בְּבֹאוֹ מֵאֲדוּם חֲמוּץ בְּגָדִים

זָבַח לוֹ בְּבַצְרָה וְטָבַח לוֹ בְּבֹגְדִים

וַיִּזַּח נֶחֱסֵם מִלְבוּשָׁיו לְהֶאֱדִים

בְּכַחוֹ הַגָּדוֹל יִבְצֹר רוּחַ נְגִידִים

הָגָה בְּרוּחוֹ הַקָּשָׁה בְּיוֹם קָדִים

רְאוּתוֹ כִּי כֵן אֲדָמִי הָעוֹצֵר

יִחְשׁוּב לוֹ בְּבִצְרָה תִּקְלָט כְּבָצֵר

וּמְלֶאךְ כְּאָדָם בְּתוֹכָהּ יִנְצֵר

וּמִזֵּיד כְּשׁוֹגֵג בְּמִקְלָט יַעֲצֵר

אָהָבוֹ אֶת ה' כָּל חֲסִידָיו אֲמוּנִים נוֹצֵר

(פיוט ברוך ד' יום יום ר' שמעון ב"ר יצחק)

ר' יישכר שלמה טיכטל בעל "אם הבנים שמחה" מביא שסעודה שלישית דומה ליום הכיפורים, בו אנו מזדככים כמלאכים ואין רשות לשטן לקטרג. והזכרת שרו של אדום בסעודה שלישית היא מעין שליחת השעיר לעזאזל ביום הכיפורים.

דידוע דיש יום אחד בשנה שאין שליטת היצה"ר והוא משתלח לארץ גזרה כדי שלא ישמע ולא ידע ממעשה בני ישראל ולא יהי' לו פנאי להשטין, ... כמו כן יש לומר דבזמן שישראל יושבים בשלש סעודות נתגרש השטן מהם אל ארץ גזרה, ע"כ שפיר נוכל לזמר זמירות הנ"ל ולהודות לאל על טעותו והריגתו,

(שו"ת משנה שכיר חלק אורח חיים סימן צה)

הגאון הקדוש הזה נרצח בידי הנאצים בשואת אירופה. יהיו הזכרת דבריו כאן, להעלות חמה ולנקום נקם. ונקם ישיב לצריו וכפר אדמתו עמו.

מידות בפרשה

הרב חגי ולוסקי

על כוחו של הדיבור

בסוף פרשת ניצבים כותבת התורה: "כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מֵאֵד בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ" (ל, יד). שואל הרב דסלר בספרו מכתב מאלהו (עמוד 257): את ציווי התורה בסיפא של הפסוק, את המילים 'ובלבבך לעשותו' ניתן להבין, שמצוה התורה להפנים את הידיעות אל הלב. אולם הרישא אינה מובנת, מה ביאור הציווי 'בפריך' איך ניתן לעשות בפה?

משיב הרב דסלר: "צריך לדעת שכח גדול שמור לפה, ואם האדם מתרגל לדבר דיבורים של תורה ושל קדושה, דבר זה ישפיע על מהלך מחשבותיו וגם על ליבו". הרב דסלר מפנה למהר"ל, בביאורו למסכת אבות 'דרך חיים', על דברי התנא "לא מצאתי לגוף טוב משתיקה" (פרק א משנה יז), שביאר שם שהדיבור הוא כוח גופני וכוחו כה חזק ומשמעותי, עד שיש לו כוח להשפיע על השכל.

להמחשת כוחו של הפה ועוצמתו של הדיבור מביא הרב דסלר משל למשאית כבדה שחנתה במורד תלול ולפתע החלה להידרדר לאחור. גם אם יעמדו עשרה גברתנים בעלי כוח רב וינסו לעצור אותה, לא יצליחו, והיא תמשיך להידרדר במדרון. אולם אם יקפוץ לתוכה אדם, ויכול הוא להיות שברירי ושדוף, אך יעשה את המעשה הנכון ויפעיל את המנוע וילחץ על הבלם, יוכל הוא בקלות להציל את המצב ולעצור את הידרדרותה.

פיו של האדם משול במקרה זה למנוע, שבכוחו להביא להשבה אל הלב. הדרך לכך, שיעסוק בדברי תורה וחכמה, כפי שאמרו חז"ל שאדם נברא לעמל פה, וזה ביאור המילים בפרשתנו "בפריך ובלבבך לעשותו".

ספר החינוך במצוה רל"א מרחיב אודות כוחו של הדיבור וכותב: "אף על פי שאין בנו כח לדעת באי זה ענין תנוח הקללה במקולל ואי זה כח בדיבור להביאה עליו, ידענו דרך כלל מכל בני העולם שחוששין לקללות, בין ישראל בין שאר האומות, ויאמרו שקללת בני אדם, גם קללת הדיוט תעשה רושם במקולל ותדביק בו המארה והצער. ואחר דעתנו דבר זה מפי הבריות, נאמר כי משרשי המצוה, שמנענו השם מהזיק בפינו לזולתינו כמו שמנענו מהזיק להם במעשה. וכעין ענין זה אמרו זכרונם לברכה [מועד קטן י"ח ע"א] 'ברית כרותה לשפתיים', כלומר שיש כח בדברי פי אדם".

ממשיך ספר החינוך ומוסיף: "כי בהיות הנפש המדברת שבאדם חלק עליוני, וכמו שכתוב [בראשית ב', ז'] 'ויפח באפיו נשמת חיים', ותרגם אונקלוס: 'לרוח ממללא', נתן בה כח רב לפעול אפילו במה שהוא חוץ ממנה, ועל כן ידענו ונראה תמיד כי לפי חשיבות נפש האדם ודבקוה בעליונים כנפש הצדיקים והחסידיים, ימהרו דבריהם לפעול בכל מה שידברו עליו".

על מידת הצורך להיזהר בדיבור למדנו מה'חפץ חיים', שהשבוע יום פטירתו. הוא דיבר רבות אודות הזהירות שבדיבור, בדגש על זהירות מלשון הרע. אחד הסיפורים

המפורסמים, שהלך עם רב חשוב לשליחות לדבר מצוה והתאכסנו באכסניה. בסיום הארוחה שאלה אותם בעלת הבית האם האוכל היה טוב. החפץ חיים השיב בחיוב, אולם הרב שהתלווה אליו אמר שאמנם היה טוב, אך היה חסר מעט מלח במרק.

החפץ חיים שמע את הדברים, ספק ידיו בראשו ואמר: כל ימי נזהרתי מלדבר או לשמוע לשון הרע, ועתה נאמר בפני לשון הרע על המבשלת, לא היתה כדאית נסיעה זו! הוא הסביר דבריו, שהרי בעלת הבית תגער במבשלת על כך, תצער אותה ואולי אף תפטר אותה. וזה ממש לשון הרע, משום שנגרם למבשלת מדברים אלו נזק וצער.

לפליאת הרב שהתלווה אליו, שמא הוא מגזים בדבריו, אמר לו החפץ חיים: בוא ונראה מה קורה במטבח. הלכו וראו שבעלת הבית כועסת על המבשלת ומודיעה לה שמפטרת אותה. הרבנים השקיעו מאמץ רב לשכנע את בעלת הבית להחזיר אותה לעבודה.

למדנו מכאן שעל האדם לייקר את דיבורו, כל דבר היוצא מפיו, ולא לעשותו חולין וזול. שכן לכל דיבור יש כוח ועוצמה לפעול ולהשפיע לטוב ולמוטב.

ראינו בהפטרה הקודמת שהקב"ה יתגלה בעולם דרך עם ישראל, וכל הגויים יפגשו את הקב"ה דרכנו. אבל, בנתיים בעולם הזה, הגויים טוענים שהם אלו שמגלים את הקב"ה. והנצרות אומרת שהם אלו שהקב"ה מתגלה דרכם ולא אנחנו, ומוכיחים את זה מהעובדה שאנחנו עזובים בגלות והארץ שלנו שוממה.

ולכן אומרת ההפטרה שלנו, שחלק מהתהליך שעם ישראל עובר, הוא הבירור שהקב"ה מתגלה דווקא דרכנו. ורק דרכנו.

שני משלים מלווים את ההפטרה שלנו: הראשון הוא הלבוש. הקב"ה מתגלה בעולם דרך עם ישראל, ולכן, כמו שאומר המדרש, עם ישראל הם כמו לבוש של הקב"ה, שדרכו פוגשים אותו.

לעתיד לבוא יראו על עם ישראל את ההשגחה האלוקית, וממילא ה' יהיה גם הוא הלבוש שלנו בעולם.

ולכן ה' מלביש אותנו בגדי ישע, כי דרך הישועה שלנו רואים את ה' עלינו.

ולכן תהיה ירושלים שבה מתגלה ה' כעטרת תפארת וצניף מלוכה של ה'.

ולכן בגדי ה' יהיו אדומים כדורך בגת, בגלל ההשפעה הנוצרית על עם ישראל, ובגלל הרציחות שרצחו אותנו.

המשל השני הוא חתן וכלה. נישואין זה השלב שבו החתן והכלה מיוחדים אחד לשני, ומבדילים את הקשר ביניהם מהקשר עם שאר בני האדם. לעתיד לבוא יגיע השלב שבו יהיה ברור לכל בני העולם שה' ועם ישראל מיוחדים אחד לשני, ודווקא דרך עם ישראל ה' מתגלה.

ולכן ה' "כחתן יכהן פאר" וישראל "ככלה תעדה כליה", ולכן "משוש חתן על כלה ישיש עליך אלוקיך".

התהליך שבו עם ישראל מבדיל את עצמו מהגויים הוא תהליך ארוך. כל זמן שעם ישראל לומד מהגויים ומתנהג כמותם, אי אפשר שיראו דרכו את הקב"ה.

ולכן מתנהל תהליך טבעי של צמיחה שאנחנו עוברים בגלות "כי כְּאֶרֶץ תּוֹצֵיא צִמְחָה וּכְגֵנָה זְרוּעֶיהָ תִצְמִיחַ", עד שיוכלו כל הגויים לראות עלינו את שם ה': "כֵּן אֲדַנְי ה' יִצְמִיחַ צְדָקָה וְתִהְיֶה נֶגֶד כָּל הַגּוֹיִם". חלק מהתהליך הזה קורה לבד, אבל חלק מהתהליך אנחנו עושים במאמץ שלנו: "לְמַעַן צִיּוֹן לֹא אֶחְשָׁה וּלְמַעַן יְרוּשָׁלַם לֹא אֶשְׁקוּט עַד יֵצֵא כְנָגָה צְדָקָה וַיִּשׁוּעַתָּה כְּלִפְיֵי דְבָר".

למשל אנחנו אחראים להשמר שאנחנו לא מתערבים בגויים ולא לומדים מהם: "עַל חוֹמֹתַי יְרוּשָׁלַם הַפְקֵדְתִּי שְׁמָרִים". חומות ירושלים מבטאות את ההבדלה שלנו מהגויים וההתגוננות שלנו מפניהם.

הנוצרים לוקחים מאיתנו את התורה שבכתב, שנמשלה לדגן, שהוא מעשה ידי ה'. והם מנסים לקחת מאיתנו גם את התורה שבעל פה, שנמשלת ליון, שהוא תהליך ארוך מעשה ידי אדם. אבל כשנשלים את התהליך, יהיה ברור למי שייכת התורה: "נִשְׁבַּע ה' בְּיָמֵינוּ וּבְזָרוּעַ עֵזוֹ אִם אָמְנָ אֶת דְּגָנְךָ עוֹד מֵאֲכָל לֶאֱבִיבֶיךָ וְאִם יִשְׁתּוּ בְנֵי נֹכַח תִּירוּשָׁךְ אֲשֶׁר יִגְעַת בּוֹ: כִּי מֵאֲסִפְיוֹ יֵאֲכְלֶהוּ וְהִלְלוּ אֶת ה' וּמְקַבְּצָיו יִשְׁתְּהוּ בְּחִצְרוֹת קִדְשֵׁי".

ולכן יש לנו הרבה עבודה בגלות, את הדרך של העם חזרה לארץ, צריך לפנות מהמכשולים של הקרבה אל הגויים. "עָבְרוּ עִבְרוּ בְּשַׁעֲרַיִם", בשערי החומות שמבדילות אותנו מהגויים. "פָּנּוּ דְרֹךְ הָעַם סִלּוּ סִלּוּ הַמְּסֵלָה סִקְלוּ מֵאֲבָן", ורק כך יהיה ברור לכל העמים מי שייך לה' באמת: "הָרִימוּ נֶס עַל הָעַמִּים".

ואז, כשנעשה את כל התהליך הזה, וה' מצידו יצמיח את התהליך הטבעי של הגלות, כל העמים יראו את ה' דרכנו ודרך ארץ ישראל. "כִּן אֲדַנִּי ה' יִצְמִיחַ צִדְקָה וְתִהְיֶה נֶגֶד כָּל הַגּוֹיִם", "וְיָרְאוּ גּוֹיִם צִדְקָתְךָ וְכָל מְלָכִים כְּבוֹדְךָ". וזה יגרום שהם יקראו לנו ולאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בשם חדש. כי עד עכשיו הם רואים בנו את הכשלון ואומרים שה' עזב אותנו, ואת השם הזה הן יפסיקו לקרוא לנו: "לא יֵאמֶר לָךְ עוֹד עֲזוּבָה וְלֹאֲרָצְךָ לֹא יֵאמֶר עוֹד שְׁמָמָה", ומהגאולה יהיה לנו שם אחר: "וְקָרְאוּ לָהֶם עִם הַקֹּדֶשׁ גְּאוּלֵי ה' וְלָךְ יִקְרָא דְרוֹשָׁה עִיר לֹא נִעְזָבָה".

עולמות חדשים בפרשה

הרב יוסף שילר

אחרי מותי

פרשת וילך מתחילה את יומו האחרון של משה: "כִּן מָאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם" שהוא יום ה'חפיפה' בין משה ליהושע: "שבת של דיו זוגי היתה, נטלה רשות מזה ונתנה לזה". לכן ביום זה ה' מתחיל לדבר עם משה ויהושע יחד ובהמשך עם יהושע לבדו: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הִן קָרְבוּ יָמֶיךָ לְמוֹת קָרָא אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְהִתְיַצְבוּ בְּאֵהָל מוֹעֵד וְאַצְוֶנּוּ. בְּאוֹתָהּ נְבוֹאָה מִשׁוֹתַפֶּת מוֹדִיעַ הַקֶּב"ה שְׁלֹאֲחַר מוֹתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה תִּהְיֶה הַתְּדַרְדְּרוֹת רֹחוּנִית גְּדוּלָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל: הַנֶּהָךְ שֶׁכָּב עִם אֲבֹתֶיךָ וְקָם הָעַם הַזֶּה וְזָנָה אַחֲרַי אֱלֹהֵי נֹכַח הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוּא בָּא שָׁמָּה בְּקִרְבּוֹ וְעֲזַבְנִי וְהִפָּר אֶת בְּרִיתִי אֲשֶׁר כָּרַתִּי אִתּוֹ".

ועדיין יהיה מקום לגויים לחשוב שגם הנצרות היתה חלק מהתהליך, ושמה שעם ישראל קיבל מהנצרות ולמד מהשכנות אליהם, גם הוא חלק מהופעת ה'. ולכן צריך יהיה לעתיד לבוא להבהיר שבמלחמת הדת בין יעקב לעשיו, לא נשאר לאדום שהיא הנצרות שום חלק.

"מִי זֶה בָּא מֵאֲדוֹם תְּמוּץ בְּגָדִים מְבֻצָּרָה". בעם ישראל שהם הלבוש שה' מתגלה דרכו, נדבקו תכונות של אדום: "מִדּוֹעַ אָדָם לְלְבוּשָׁךְ וּבְגָדֶיךָ כְּדֹרְךָ בְּגַת", ואפשר לפרש את זה גם על הרציחות שהם רצחו אותנו. אבל הקב"ה מבהיר שאין להם חלק בהופעת ה': "פְּוֹרָה דְרֹכְתִי לְבִדִּי וּמַעֲמִים אֵין אִישׁ אִתִּי", אלא ש"וַיִּזַּח נֶצְחָם עַל בְּגָדֵי וְכָל מְלְבוּשֵׁי אֲגָאֲלִתִּי", נקודות נצח שיש בהם נדבקו בעם ישראל, וכביכול מלכלכים את הלבוש של ה'.

נבואה זו התגשמה במלואה בתקופת השופטים בה עם ישראל חוזר שוב ושוב לחטאי הע"ז שהולכים ומחמירים עד שבא שמואל הנביא. אמנם בכל זמנו של יהושע נראה שמצבו הרוחני של העם טוב אפילו מזמנו של משה. בתקופת הנהגתו של משה נעשו חטא העגל והמרגלים ועוד חטאים רבים, ואילו בספר יהושע נזכר רק חטא אחד ברור- מעילתו של עכן. (המזבח שבנו שבטי עבר הירדן התברר בפשטות כסימן חיובי ולא כחטא).

אבל כשמגיע הזמן לגאול את ישראל, צריך יהיה לנקום בהם על מה שעשו לישראל: "כִּי יוֹם נִקְם בְּלִבִּי וְשָׁנַת גְּאוּלֵי בְּאֵהָהּ. וְלִנְקוֹת אֶת מַה שֶׁדַּבַּק בְּנוֹ מֵהֶם: וְאַבּוֹס עַמִּים בְּאִפִּי וְאַשְׁכְּרֵם בְּחִמְתִּי וְאוֹרִיד לְאָרֶץ נֶצְחָם", שיראו שכל נקודות הנצח שלהם שייכות לארציות, והם לא מופיעים בכלל את הקב"ה.

כיצד אם כן יכול משה לומר: "כִּי יִדְעִתִּי אַחֲרַי מוֹתִי כִּי הִשְׁחַת תִּשְׁחַתּוּן וְסִרְתֶּם מִן הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֲתֶכֶם... כִּי תַעֲשׂוּ אֶת הָרַע בְּעֵינֵי ה' לְהַכְעִיסוֹ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם", והרי אחרי מותו לא רק שלא ירדו והשחיתו אלא התעלו ונשמרו מן החטא? יש לומר שכל עוד יהושע הנהיג את ישראל היה נחשב משה כאילו הוא חי. "פני משה לפני חמה, פני יהושע לפני לבנה" שמחזירה את אורה של החמה, ולכן כל עוד יהושע קיים כל אורו של משה ממשיך להאיר.

וכדי לסיים בדבר טוב מסיימים את ההפטרה בתחילת הנבואה הבאה, שקשורה גם היא לנושא:

המפרשים נחלקו מי הוא המצווה את יהושע בפסוק כ"ג. מפסוק ט"ז מתחילים דברי ה' אל משה כאשר יהושע שומע את הדברים. בתוך הדברים ה' מצווה על כתיבת

הנבואה הבאה, שקשורה גם היא לנושא:

הגויים האשימו אותנו שאנחנו חוטאים ולכן הקב"ה עזב אותנו. אבל באמת היחס האלוקי אלינו הוא: "אֲךְ עַמִּי הִמָּה בְּנִים לֹא יִשְׁקְרוּ". והם טענו שהחורבן והגלות מוכיחים שה'

מבכרות צאנו ומחלבהן" (בראשית ד, ד); "ויחפרו באר אחרת ויריבו גם עליה" (שם כו, כא).

לעומתה, המילה 'אף' מציינת הוספת דבר על דבר תוך כדי הדגשת החידוש שיש בכך שגם הדבר הנוסף הוא כמו זה שקדם לו. אנו מכירים משמעות זו היטב מהמילה 'אפילו', שמקורה בלשון חז"ל במשנה, שכנראה נוצרה מהמילים 'אף' ו'לו'. דוגמה בולטת למשמעות זו ניתן לראות בדברי דתן ואבירם אל משה: "המעט פי העליטנו מארץ זבת חלב ודבש להמיתנו במדבר פי תשתרר עלינו גם השתרר. אף [יתר על כן] לא אף ארץ זבת חלב ודבש הביאתנו ותתן לנו נחלת שדה וקדם..." (במדבר טז, יג-יד). וכן נאמר על אלישע: "אף הוא [כמו אליהו הנביא] ויפה את המים ויחצו הנה והנה" (מ"ב ב, יד).

ר' שלמה פפנהיים (בספרו 'חשק שלמה') מבאר שמשמעות ההדגשה, ההבלטה, שבמילת החיבור 'אף', קשורה לאיבר 'אף', שהוא אחד מחלקי הפנים (כמו העיניים והפה) אך הוא ייחודי בכך שהוא בולט מהפנים, ולכן כמוהו גם מילת החיבור 'אף' מדגישה את החידוש שיש בדבר הנוסף. [לדבריו, משמעות זו משתמעת בבירור בצירוף המילים 'אף על פי', דהיינו בליטת האף ביחס לפה.]

בפסוק בפרשת 'וילך', "הן בעודני חי עמכם היום ממרים היתם עם ה', ואף פי אחרי מותי" (דברים לא, כז), המשמעות של צמד המילים 'אף כי' היא: 'קל וחומר', 'כל שכן', 'על אחת כמה וכמה'. משה רבנו אומר בפסוק זה לעם ישראל: 'הייתם ממרים עם ד', גם בעודי עימכם, ואם כן כל שכן שתמרו לאחר מותי'. משמעות זו של צמד המילים 'אף כי' מבוארת בתרגומים ובמפרשים רבים, וכבר במדרש (בר"ר צב, ז) אמרו, שזהו אחד מעשרה 'קל וחומר' שבתורה. וכמו בפסוק זה, זוהי משמעותו ברובם המוחלט של המקומות הנוספים שבהם הוא נזכר (ואולי בכלם). גם בלשון ראשונים ואחרונים מצויה משמעות זו. [למדתי זאת לראשונה מהרב איתן שנדורפי שליט"א, ביחס לשימושו של רבנו יונה במילים 'אף כי' בכמה מקומות בספרו 'שערי תשובה'.]

משמעות זו טעונה הסבר: הרי כפי שראינו, המילה 'אף' מורה על "חידוש", ואילו צמד המילים 'אף כי', מורה בדיוק

השירה: "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת". בפסוק כ"ב מסופר כיצד משה מקיים את הציווי: "ויכתב משה את השירה הזאת" ובהמשך "ויצו את יהושע בן נון ויאמר חזק ואמץ". לפי הרצף נראה שמדובר על משה שמצווה את יהושע וכך מבאר ראב"ע (עיין ברמב"ן), אמנם רש"י מבאר שהפסוק הקודם הוא מאמר מוסגר והציווי ליהושע "מוסב למעלה כלפי שכינה". רש"י מוכיח את דבריו מתוכן הציווי: "כי אתה תביא את בני ישראל אל הארץ אשר נשבעתי להם ואנכי אהיה עמך" שהרי ה' הוא שנשבע. ראב"ע מבאר לשיטתו שמשה ציוה את יהושע 'במצות השם' ולכן יכול לדבר בשמו. לפירושו של ראב"ע ניתן לבאר את סיום הציווי: "ואנכי אהיה עמך" כדברי משה עצמו- כביכול משה קיים ופועל עם יהושע בכל מעשיו.

ספר יהושע נפתח בהגדרתו של יהושע כמשרת משה, כביכול גם אחרי מותו של משה הוא רק ממלא את מה שמשה רבו ציווה עליו לעשות. נראה שבדרך זו ה'עונש' שנגזר על משה שלא יכנס לארץ מומתק כאשר תלמידו פועל מכוחו וכביכול הוא ממשיך לחיות ולהנהיג את ישראל בכניסתם לארץ.

ייתכן לומר עוד שתקופתו של יהושע טובה יותר מתקופתו של משה כיוון שעם ישראל מונהג ע"י משה ויהושע יחד וכוחם הכפול משפיע על ישראל. בדומה לזה מצאנו בפירוש המלבי"ם לגבי אליהו ואלישע. אלישע מבקש: "ויהי נא פי שנים ברוחך אלי" - בקש (לפי הפשט) שרוח אליהו תנוח עליו כמו שכתוב נחה רוח אליהו על אלישע, ושכל זאת תשאר לו גם ההשגה הקודמת שהיה לו עד עתה, ובזה יהיה לו פי שנים, רוח עצמו, ורוח אליהו המצטרפת עמו, וזה שכתוב ויהי נא פי שנים על ידי שרוחך נצטרף אלי".

המילים 'אף' ו'גם', הן מילים נרדפות, ושתייהן נפוצות בתנ"ך, אך כמו יתר הנרדפות, יש לכל אחת מהן משמעות ייחודית משלה:

המילה 'גם', מציינת צירוף של דבר אל דבר בתחום מסוים. כך לדוגמה ניכר בפסוקים "והקבל הביא גם הוא

להפך, היא מורה על דבר משני, שנלמד ב'קל וחומר'
מהדבר הקודם לו! הכיצד?

הרש"פ בספרו הנ"ל, מסביר באופן מיוחד את הביטוי 'אף כי'. הוא מבחין בין שתי לשונות של 'קל וחומר' שנפוצות בתורה. שתיהן נפתחות בלשון 'הן', (הלא, הרי) ביחס לדבר ה'קל', אך בהבאת ה'חומר', משמש לעתים הצמד 'אף כי', ובמקומות אחרים משמשת מילת השאלה 'ואיך', כמו לדוגמה בדברי משה רבנו לד': "הן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁמְעוּ אֵלַי וְאֵיךְ יִשְׁמְעֵנִי פְּרָעָה" (שמות ו, יב). אך בעוד בלשון 'ואיך' מפורשת תמיהה – בלשון 'אף כי' לא מפורש מה אמור להיות דין ה'חומר'. אומר הרש"פ (אם הבנתי נכון את דבריו) – משמעות המילים 'אף כי', היא בעצם לא 'קל וחומר' במובן הרגיל, אלא חידוש מהכיוון ההפוך, כיוון שהסתרת דין ה'חומר' בסיום הפסוק, מאפשרת גם השלמה הפוכה מ'קל וחומר', באופן של חידוש, וכפי שיתבאר מיד בביאור הפסוק שבפרשתנו.

הרש"פ מבאר שכוונת משה רבנו בדבריו לישראל הייתה לא רק לרמוז להם שבגלל ה'קל וחומר' ברור שאף לאחר מותו הם יהיו ממרים, אלא שאפילו לאחר מותו היה ראוי להם לא להיות ממרים. דהיינו, באמת הפסוק בא לומר חידוש, 'אף': הרי כשהייתי עמכם הייתם ממרים, וזאת אפילו שלאחר מותי – [לא ממשיך הפסוק את כוונתו, אך היא ברורה מאליו –] היה ראוי גם כן שלא תהיו ממרים. ממילא, הקל וחומר 'נולד' ממשפט זה, שכן מאחר ואתם כן הייתם ממרים, אפילו בחיי – ק"ו שתהיו כך גם אחרי מותי.

חידות לילדים

לפי סדר העולים לתורה

ראשון – ראו ברש"י על הפסוק הראשון בפרשה ומצאו באיזה תאריך נאמרה פרשה זו?

(א) א' ניסן

(ב) ז' אדר

(ג) א' שבט

"אתם נצבים היום" מי לא מוזכר בניצבים?

א. זקניכם

ב. נשיכם

ג. שופטיכם

ד. גרך.

שלישי - כמה מערי סדום מופיעות בשלישי?

(1) רק סדום

(2) סדום ועמורה

(3) סדום, עמורה, אדמה וצבונים.

בפרק כ"ט פסוק כ"ח במילים "לנו ולבנינו עד" יש נקודות מעל המילים – כמה נקודות יש?

5.1

11.2

20.3

מה דורש רש"י על נקודות אלו?

(1) ישראל ערבים אחד לשני כבר מהר סיני.

(2) ישראל ערבים אחד לשני רק משעברו את הירדן וקבלו את השבועה בהר גריזים והר עיבל.

רביעי

משימה – חפשו בפרק ל' פסוק ו' איזה מילים בפסוק האות הראשונה שלהם תתן את המילה אלול?

א. _____ ל. _____ ו. _____ ל.

חמישי – מי יקבל את כל האלות (הקללות) כשעם ישראל יחזור בתשובה?

(א) הגויים ששנאו את עם ישראל

(ב) הקללות לא יבואו על אף אחד

(ג) על החיות

שישי – על מי נאמר שהוא לא נמצא מעבר לים?

(א) המצווה

(ב) עם ישראל

ג) בית המקדש

שביעי - מי הם העדים שה' נותן לנו את הבחירה בין החיים
והמות ובין הטוב והרע?

1) השמים והארץ

2) האש והמים

3) הרוח והגשם.